

Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakasının Gelişimi ve Güncel Meseleler*

The Development of Post-Marital Maintenance Turkish Law and Current Issues

Arş. Gör. Ferhat ÇELİK**

Arş. Gör. Muhammed Kiomers GANBARI***

Öz

Eşlerin evlilik süresince birbirlerine karşı birçok yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunlardan yardımlaşma yükümlülüğünün evlilik sonrasında bile devam ettiği kabul edilmektedir. İşte yoksulluk nafakası ise, boşanma sonrasında; sona eren evliliğe rağmen eşlerin devam eden yardımlaşması yükümlülüğünün bir sonucudur. Nafaka, en geniş ifadesiyle maddi yardım sağlamak amacıyla verilen bir destek şeklidir. Bu destek yalnızca eşler arasında gündeme gelmemektedir. Ancak çalışma içerisinde dar manada nafaka, yoksulluk nafakasını ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Nafaka hukukumuz Osmanlı Dönemi'nden, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar farklı gelişmeler göstermiştir. Benzeri şekilde nafaka konusunda Cumhuriyet Döneminde de önemli değişiklikler yaşanmıştır. Günümüzde ise nafakaya dair güncel kimi tartışmalar devam etmektedir. Bu güncel sorunlara çözüm arayışları da benzeri şekilde sürmektedir. Özellikle sosyal hayat ve ekonomi ile bağlantıları sebebiyle bu tartışmalar ve çözüm önerilerinin devam edeceği rahatlıkla söylenebilir. Çalışma ile bir yandan nafaka konusundaki tarihi değişim ortaya konulmaya çalışılırken diğer yandan da var olan bu güncel sorunlar irdelenmeye gayret gösterilmiştir. Ancak sorunların sosyal ve ekonomik yönlerine yalnızca hukuki açıdan mana ifade ettiği ölçüde vurgu yapılmıştır.

* **Makalenin Geliş Tarihi/Received:** 25.07.2023, **Makalenin Kabul Tarihi/Accepted:** 01.09.2023. **İntihal/Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir./This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

** Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi (e-posta/e-mail: ferhat.celik@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5840-6562).

*** Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi (e-posta/e-mail: muhammed.ganbari@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7984-0333).

Anahtar Kelimeler: Nafaka, yoksulluk nafakası, Osmanlı hukuku, Cumhuriyet sonrası hukuk, nafakaya dair güncel sorunlar.

Abstract

Spouses have many obligations towards each other during marriage. It is accepted that the obligation to help each other continues even after marriage. Post marital maintenance is a result of the obligation of spouses to continue to help each other despite the dissolution of the marriage. Alimony, in the broadest sense, is a form of support given in order to provide financial assistance. This support is not only between spouses. However, alimony in the narrow sense is used in this study to refer to post marital maintenance. Our alimony law has shown different developments from the Ottoman Period to the Republican Period. Similarly, important changes were experienced in the Republican period in the field of alimony. Today, some current discussions on alimony continue. The search for solutions to these current problems continues in a similar manner. It can be safely said that these discussions and solution proposals will continue, especially due to their links with social life and the economy. This study attempts to reveal the historical change in the subject of alimony on the one hand, and to examine these current problems. However, the social and economic aspects of the problems have been emphasized only to the extent that they make legal sense.

Keywords: Alimony, post marital maintenance, Ottoman law, Republican law, current issues regarding alimony.

GİRİŞ

Nafakanın sözcük anlamı, “Geçinmek için gerekli olan yiyecek, içecek ve bunun için sarf edilen para” şeklindedir.¹ Hukuki bir terim olarak nafaka, “Yasaların belirlediği durumlarda, genellikle, zaruret içinde bulunan kimseye kanunda belirtilen yükümlüler tarafından verilmesi gerekli yardım” şeklinde tanımlanmıştır.² Bunların yanında, aile hukuku bağlamında nafaka yükümlülüğü, toplumun en temel sosyal kurumu olan ailedeki bireylerin birbirlerine karşı olan yardımlaşma yükümlülüklerinin bir gereği olarak, kanunda sayılan yakın hısımlar tarafından yardıma muhtaç aile fertlerinin içinde buldukları maddi zaruret hali giderilerek veya daha da kötüleşmesi engellenerek aile düzenini korumak ve toplumsal dayanışmayı sağlamak adına öngörülmuş bir yükümlülüktür.³ Dolayısıyla nafaka borcunun kaynağı kanun olmakla beraber, yerine getirilmesi ahlâki bir görev olup, ahlâk kurallarından kanuna geçmiş bir borçtur.⁴

¹ İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı Misaili Büyük Türkçe Sözlük* (Seçil Ofset, 2010) 907.

² Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü* (6. Bası, Yetkin Yayınları 2006) 497.

³ Benzer yönde bkz Gonca Gülfem Bozdağ, *Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Nafaka* (Yetkin Yayınları 2015) 18.

⁴ Bozdağ (n 3) 23. Benzer şekilde bkz Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (6. Bası, Turhan Kitapevi 2015) 832–833; Burçin Yazıcı, *İcra ve İflâs Hukukunda Nafaka Alacağı* (Adalet Yayınevi 2022) 36-37.

Gerek İslam Hukuku esaslarına dayanan Osmanlı Aile Hukuku'nda gerekse Cumhuriyet Dönemi sonrasındaki Türk Aile Hukuku'nda çeşitli nafaka türleri öngörülmüştür. Bunlar duruma göre eşe, çocuklara ya da bazı yakın hısımlara ödenen nafakalar olabilir. İslam Hukuku'nda ve temeli İslam Hukuku'nun esasları olan Osmanlı Aile Hukuku'nda evlilik birliği içerisinde kadının nafakasını temin etme borcu kocaya aittir. Kadının burada herhangi bir nafaka yükümlülüğü söz konusu olmayıp nafaka, kocanın yükümlü olduğu tek taraflı bir mükellefiyettir.⁵ Bu yükümlülük evlilik sona erdikten sonra kadının beklemesi gereken süre olan iddet müddetinde ödenmesi gereken “iddet nafakası” adını alır. Cumhuriyet Dönemi sonrasındaki Türk Aile Hukuku'nda ise, mali açıdan eşlerin karşılıklı yükümlülükleri olup, evliliğin genel hükümlerine göre, eşler evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar (TMK m 186/f 3). Böylece ekonomik açıdan da eşlerin birbirlerine karşı yardımlaşma yükümlülükleri düzenlenmiştir. Kanun koyucu evlilik boyunca var olan bu yardımlaşma yükümlülüğünü, evliliğin sona ermesi sebebiyle yoksulluğa düşme durumlarında da devam ettirmek amacıyla “yoksulluk nafakası”⁶ adında bir nafaka yükümlülüğü öngörmüştür.⁷ Yoksulluk nafakası, evlilik birliği içerisinde eşe karşı olan nafaka yükümlülüğünün evlilik sona erdikten sonra dahi kısmen devam etmesinin bir şeklidir.⁸ Bu nafaka türü temel amaç açısından iddet nafakasına benzese de bunlar; süre, şartlar, nafaka yükümlüsü, usul hükümleri gibi hususlar bakımından birbirlerinden oldukça farklı nafakalardır. Fakat yoksulluk nafakasının tarihi gelişimini, yapılan değişiklikleri görmek için ülkemizde yüz yıl öncesinde yoksulluk nafakasıyla benzer amaç için uygulanan ve aile hukukumuzun temeli olan İslam Hukuku'ndaki bu nafaka türünün görünümünü, yani iddet nafakasını ele almamak çalışma açısından eksiklik olurdu.

⁵ Benzer şekilde bkz Mehmet Âkif Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku* (2. Bası, Klasik Yayınları 2018) 94–95.

⁶ Doktrinde bir görüşe göre “yoksulluk nafakası” terimi yerine “evlilik sonrası katkı” teriminin kullanılması daha uygun olurdu. Zira sosyal ve ekonomik anlamda yoksulluk ile hukuki anlamda yoksulluk her zaman birbirleriyle örtüşmemektedir. Yine taraflar evlilik sonrası birbirlerinin geçimini tamamen üstlenmemektedirler (Mustafa Şahin, ‘Türk- İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK m. 175- ZGB m. 125)’ (2017) 21 Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 75, 78–79; Kürşad Yağcı, ‘Yoksulluk Nafakasında “Süresizlik” Sorunu’ (2020) 76 İstanbul Hukuk Mecmuası 323, 324, dn 1). Keza yine teoride yoksulluk nafakasının hukuki nitelik ve amacı tam olarak ifade etmediğinden bahisle “boşanma nafakası” da tercih edilmektedir (Ahmet Kalender, *Türk Aile Hukukunda Boşanma Nafakası (Yoksulluk Nafakası)* (Adalet Yayınevi 2021) 18). Biz çalışmada Kanun'da kullanılan “yoksulluk nafakası” terimini kullanacağız.

⁷ Mine Uzun, *Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası* (Vedat Kitapçılık 2013) 10–11; Abdulkemir Yıldırım, ‘Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasındaki Süre Sorunu’ (2016) 14 Legal Hukuk Dergisi 59, 62; Emrah Kulaklı, ‘Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasındaki Süresi Bağlamında Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi’ (2018) 5 İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 237, 241; Mecit Demir, *Yoksulluk Nafakası* (Seçkin Yayıncılık 2018) 35. Bunun evlilik sonrası dayanışma ilkesi olarak isimlendirildiği yönünde bkz Gediz Kocabaş, ‘Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler’ (2013) 19 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 357, 360; Ali Demirbaş, ‘Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası’ (2018) 5 İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 219, 226.

⁸ Benzer şekilde bkz Yıldırım (n 7) 62; Oğuz Ersöz, ‘Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi’ (2018) 12 Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 463, 466.

Bu çalışmada öncelikle Osmanlı Aile Hukuku'nda genel olarak kocanın nafaka yükümlülüğü ele alınarak, evlilik sona erdikten sonra ödenen iddet nafakası ile ilgili bilgiler verilecektir. Devamında Tanzimat Dönemi sonrası nafaka ile ilgili yasal gelişmeler çerçevesinde Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Kitâbü'n Nafakât, çalışma konusu bakımından incelenecektir. Daha sonra ikinci temel başlık altında Cumhuriyet Döneminden sonra nafaka ile ilgili gelişmeler ele alınacaktır. Burada ilk olarak 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nde (eMK)⁹ yoksulluk nafakası ve bunun gelişimi değerlendirilecektir. Daha sonra ise genel hatları ile 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda (TMK)¹⁰ yoksulluk nafakası ele alınacaktır. Son olarak yoksulluk nafakası ile ilgili tespit edilen bazı güncel ve tartışmalı konular doktrinadaki görüşler ve uygulamadaki kararlar çerçevesinde değerlendirilerek, görüş ve öneriler sunulmaya çalışılacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmadaki temel bazı hususlara değinilerek görüş ve önerilerde bulunulacaktır.

I. OSMANLI AİLE HUKUKUNDA KOCANIN NAFKA YÜKÜMLÜLÜĞÜ VE KONUYLA İLGİLİ TANZİMAT SONRASI YASAL GELİŞMELER

A. Osmanlı Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü

1. Genel Olarak

Osmanlı Hukuku hem özel hukuk hem de kamu hukuku alanlarında esas itibariyle İslam Hukuku'na dayanmaktadır.¹¹ Ayrıca Osmanlı Hukuku'nda resmi mezhep, Hanefî Mezhebi olarak kabul edildiğinden, kadılar hükümlerinde ve müftüler fetvalarında bu mezhebe uygun olarak hüküm ve fetva vermekle yükümlü tutulmuşlardır.¹²

Evliliğin mali hükümlerinden olan nafaka, karısının yaşamasını temin etmek için kocanın yüklenmiş olduğu masraflardır.¹³ Kocanın nafaka borcunun kapsamına, karısının normal bir şekilde yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli yiyecek, giyecek, mesken, gerektiğinde hizmetçi ve tedavi masrafları girer.¹⁴ Dolayısıyla evlilikten itibaren kadının meşru bütün ihtiyaçlarını gidermek kocasının görevidir. Bunun yerine getirilmemesi durumunda kadın, hâkime başvurarak nafaka takdir ettirebilir.¹⁵ Ayrıca kocanın nafaka borcuyla yükümlü olabilmesi için zengin olmasına; kadının da fakir olmasına gerek yoktur. Kadın zengin olsa bile,

⁹ 17.02.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi (RG 04.04.1926/339).

¹⁰ 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (RG 08.12.2001/24607).

¹¹ Mehmet Âkif Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku* (Marmara Üniversitesi 1985) 59; Ekrem Buğra Ekinci, 'Akim Kalan Bir Teşebbüs: Osmanlı Aile Kanunu' Tarih ve Medeniyet Dergisi 50, 1.

¹² Aydın (n 11) 71.

¹³ Aydın (n 11) 32.

¹⁴ Ahmed Akgündüz, *İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı, Özel Hukuk-I (Şahsın Hukuku- Aile Hukuku), C. 2* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı 2012) 260; Aydın (n 11) 32-33.

¹⁵ Aydın (n 11) 107. Ayrıca Sünnîlerin diğer mezhepleri olan Şafii, Hanbeli ve Maliki'de kocanın, karısının nafakasını temin etmemesi hâlinde, karısı, hâkime tefrik talebiyle başvurabilir. Fakat Hanefîler bunu bir tefrik sebebi olarak kabul etmemişlerdir (Aydın (n 11) 45; Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma* (2. Bası, Selçuk Üniversitesi Yayınları 1988) 100-107).

onun nafakası kocasına aittir.¹⁶ Ancak açıktır ki bu manada nafaka, medeni hukukumuzdakinden farklı bir anlam taşımaktadır.

2. İddet Nafakası

Evlilik içerisinde kocanın nafaka yükümlülüğü olduğu gibi evlilik sona erdikten sonra da bu yükümlülük söz konusu olabilir. Evliliğin boşanma ile sona ermesi, talâk (kocanın tek taraflı irade beyanı), muhâlaa (karşılıklı rıza) ve tefrik (mahkeme kararıyla boşanma) ile gerçekleşir.¹⁷

Evliliğin boşanma ile sona ermesinin en önemli sonuçlarından birisi de iddet ve ona bağlı hukuki sonuçlarıdır. İddet için yapılan bir tanıma göre, evliliğin boşanma ile sona ermesi hâlinde kadının başka biriyle evlenmeden önce beklemesi gereken süreye denir.¹⁸ Bu süre konusunda mezhepler arasında çeşitli görüş ayrılıkları olmakla birlikte¹⁹ kısaca, hamilelik mevcut değilse yaklaşık üç ay, hamilelik varsa doğuma kadar geçen süre olarak belirtilmektedir.²⁰

İddetin hukuki sonuçlarından çalışma konusuyla ilgili olanı “iddet nafakası”dır. Buna göre, iddet süresi bekleyen kadınların, bu dönem boyunca olan nafakalarının, kocaları tarafından karşılanması gerekir.²¹ Hanefilere göre, ric’î veya bâ’in talâk²² olması fark etmeyip, iddet döneminde kadının yiyecek, giyecek ve mesken gibi ihtiyaçları kocası tarafından karşılanır.²³ Mahkeme kararıyla boşanmanın gerçekleşmesi durumunda tarafların boşanma esnasında anlaştığı veya anlaşma olmaması hâlinde mahkemenin belirlemiş olduğu nafaka miktarı kadına ödenmelidir.²⁴ Muhâlaa hâlinde ise eşlerin anlaşmaları doğrultusunda nafaka belirlenir. Ancak genellikle bu tür boşanmalarda, kadınların müeccel mehir ve birikmiş nafaka alacaklarıyla birlikte iddet nafakasından vazgeçtikleri ifade edilmiştir.²⁵

B. Tanzimat Döneminden Sonra Nafaka ile İlgili Yasal Gelişmeler

1. Hukuk-ı Aile Kararnamesi

Osmanlı Devleti’nde 1839’da başlayan Tanzimat Dönemi, batılılaşma hareketlerinin

¹⁶ Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku* (4. Bası, Turhan Kitapevi 2002) 238; Aydın (n 11) 32.

¹⁷ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz Ansay (n 16) 226 vd; Cin (n 15) 33 vd; Halil Cin ve Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi* (Osav Yayınları 2011) 520 vd; Aydın (n 5) 105 vd.

¹⁸ Ansay (n 16) 234; Aydın (n 5) 133. Benzer tanımlar için bkz Akgündüz (n 14) 272; Cin (n 15) 111.

¹⁹ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz Aydın (n 11) 50–51.

²⁰ Aydın (n 5) 133.

²¹ Ansay (n 16) 239; Aydın (n 5) 134.

²² Ric’î talâk, kocanın belirli şartlarla yeni bir evlenme akdine gerek olmaksızın, boşama iradesini geri alabildiği, yani dönülebilir boşama olarak kabul edilen boşanma şekline denir. Bâ’in talâk ise, kocaya boşadığı eşine ancak yeni bir mehir ve nikâh akdiyle dönebilme imkânı veren boşanma şeklidir (Akgündüz (n 14) 265–266).

²³ Akgündüz (n 14) 273. Benzer şekilde bkz Cin (n 15) 66; Cin ve Akgündüz (n 17) 535. İddet nafakasına giyeceğin dahil olmadığı yönünde bkz Ansay (n 16) 239.

²⁴ Aydın (n 5) 134.

²⁵ Aydın (n 5) 134.

etkisiyle gerek devlet düzeninde gerekse iktisadi, sosyal ve hukuk gibi alanlarda köklü değişikliklerin yapıldığı, devlete batılı bir görüntü ve yapı verilmeye çalışıldığı bir dönem olarak nitelendirilmiştir.²⁶ Bu dönemde Batıdaki kanunlaştırma hareketlerinden etkilenen Osmanlı Devleti'nde çeşitli kanunlar hazırlanmıştır. Dönemin en önemli eserlerinin başında medeni hukuk alanında hazırlanmış olan “*Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye*” gelir. Ancak çeşitli sebeplerle Mecelle'ye aile ve miras hukuku hükümleri alınmamıştır.²⁷

Bahsedilen bu kanunlaştırma hareketlerinin etkisi ve aile hukukundaki boşluğu tamamlama ve toplumun her kesiminin ihtiyaçlarına cevap verme düşüncesi ile hazırlanan 1917 tarihli “*Hukuk-ı Aile Kararnamesi*” Tanzimat sonrasındaki hukuki düzenlemelerin son halkasını teşkil eder.²⁸ Bu düzenleme İslam ülkeleri arasında aile hukuku alanında kabul edilmiş ilk kanundur.²⁹

Kararname'nin 92 ilâ 101'inci maddelerinde sadece evlilik içerisinde nafaka yükümlülüğü ele alınmış olup, aile hukukuyla ilgili diğer nafaka türlerinden bahsedilmemiştir. Bu hükümler, Hanefi Mezhebinin esaslarına uygun olarak hazırlanmıştır.³⁰ Bunun haricinde, 150 ilâ 154'üncü maddelerde de iddet nafakasına ilişkin hükümler kısaca düzenlenmiştir. Çalışma konusuyla alakalı olarak şunu ifade etmek gerekir ki, kadın *naşize*³¹ değilse talâk iddetinde nafaka yükümlülüğü kocanın üzerindedir.³² Nafaka ile ilgili hükümlerin bu kadar az ele alınmış olmasında, Kararname'nin aceleyle hazırlanmasının etkili olmasının yanında, aynı dönemde Şeyhülislâmlık tarafından nafaka ile ilgili olarak hazırlanan ve bir sonraki başlık altında ele alacağımız “*Kitâbü'n Nafakât*” isimli kanun taslağı dolayısıyla, yetki tartışmalarından kaçınma düşüncesinin de etkisi olduğu savunulmuştur.³³

Bazı eksikliklere rağmen aile hukukunda önemli bir boşluğu dolduran Hukuk-ı Aile Kararnamesi çeşitli sebeplerle 19 Haziran 1919 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.³⁴ Kararname'nin yürürlükten kaldırılmasıyla beraber Kararname öncesi hükümlere geri dönülmüş olsa da³⁵ aile hukuku alanında kanun çalışmaları devam etmiştir. Ancak bunlar tasarı

²⁶ Aydın (n 11) 127. Konu hakkında ayrıca bkz Aydın (n 5) 137–141; Mustafa Avcı, *Türk Hukuk Tarihi* (7. Bası, Atlas Akademi 2018) 600–601.

²⁷ Aydın (n 11) 131–135; Avcı (n 26) 601; Aydın (n 5) 139–140. Ayrıca bkz Cem Baygın, ‘Tanzimattan Günümüze Aile Hukukunun Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış’ (2016) 22 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 453, 454; Cin (n 15) 123.

²⁸ Akgündüz (n 14) 237–238; Cin ve Akgündüz (n 17) 489–490; Hayriye Kalıç Taşkan, ‘Dürerü’l-Hükkâm Şerhi Mecelleti’l-Ahkâm 1–63 Maddeleri: Metin ve İnceleme’ (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi 2006) 12–13.

²⁹ Ekinci (n 11) 2; Aydın (n 5) 190; Baygın (n 27) 455; Cin ve Akgündüz (n 17) 492.

³⁰ Aydın (n 11) 197. Karş Avcı (n 26) 602.

³¹ Eşlerin özellikle de kadının evlilik hükümlerine riayet etmemesi, kavrama ilişkin olarak bkz Hacı Mehmet Günay, ‘Nüşüz’, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV Yayınları 2007) 303, 303.

³² Aydın (n 11) 206.

³³ Aydın (n 5) 184.

³⁴ Aydın (n 5) 197–201.

³⁵ Buna karşın, doktrindeki bir görüşe göre Kararname, Anadolu’da Medeni Kanun kabul edilinceye kadar yürürlükte kalmıştır (Cin ve Akgündüz (n 17) 493).

olmaktan öteye geçememiştir.³⁶

2. Kitâbü'n Nafakât

Kitabın tam adı “*el-Cüz'ü'l- Evvel mine'l-Ahkâmi's-Şer'iyeye fi'l-Ahvâli's-Şahsiye*” şeklindedir.³⁷ Mecelle'nin eksik bıraktığı konulardan olan nafakayı ele alan bu çalışma, Mustafa Hayri Efendi'nin şeyhülislâmlığı döneminde Osmanlı Nafaka Kanunu tasarısı olarak Ali Haydar Efendi tarafından hazırlanmıştır.³⁸

Kitâbü'n Nafakât ile ilgili bazı kaynaklarda bunun 1915 yılında yürürlüğe girdiği,³⁹ İslam Nafaka Hukuku alanında yapılmış ilk kanun olduğu ifade edilmiştir.⁴⁰ Bu çalışmanın hazırlanmasında temelde Hanefi Mezhebinin esasları dikkate alınsa da dönemin ihtiyaçları göz önünde tutularak diğer mezheplerin görüşlerinden de yararlanılmıştır.⁴¹ Bazı kaynaklarda ise bunun kanun hâline gelmediği, taslak şeklinde kaldığı ifade edilmiştir.⁴² Yapmış olduğumuz araştırmalardan vardığımız kanaate göre, bu çalışma kanunlaşmamıştır. Zaten aile hukuku alanında herhangi bir kanun yokken (1917 tarihli Kararname öncesi), 1915 yılında sadece nafakanın yer aldığı bir düzenlemenin kanunlaşması da hukuk düzeni açısından pek mümkün değildir.

Bu metin 634 maddeden ibaret olup, nafaka ile ilgili her konu ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Burada çalışma konusuyla alakalı olan kısım iddet nafakası olup, bu da Hanefi Mezhebinin yukarıda da ele alınan esasları çerçevesinde düzenlenmiştir.

II. CUMHURİYET DÖNEMİNDEN SONRA YOKSULLUK NAFAKASI İLE İLGİLİ GELİŞMELER

A. 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisinde Yoksulluk Nafakası

1. 3444 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişikliklerden Önce

Türkiye'de 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu örnek alınarak 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin hazırlanması ile beraber, İslam Hukuku'nun esaslarına dayanan aile kanunu çalışmaları sona ermiştir. Kanun'a göre, evlilik içerisinde eşlerin birbirlerine ve evlilik birliğine karşı yükümlülükleri bulunmaktadır (eMK m 151 vd). Evlilik birliğinde mali yükümlülükler ve sorumluluklar konusunda eşlerin dayanışması söz konusu olmakla beraber, o dönemde mali açıdan sorumluluğun genellikle erkeğin üzerinde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla İslam Hukuku'nda evlilik içerisindeki kocanın nafaka yükümlülüğüne kısmen de olsa benzerlikler

³⁶ Aydın (n 11) 207 vd.

³⁷ Akgündüz (n 14) 673, dn 1; Aydın (n 5) 207 vd.

³⁸ Akgündüz (n 14) 673, dn 1.

³⁹ Akgündüz (n 14) 673, dn 1; Bozdağ (n 3) 21.

⁴⁰ Kaliç Taşkan (n 28) 18; Bozdağ (n 3) 21. Benzer yönde bkz ve karşı Merve Bilge Akbulut, *Yoksulluk Nafakası* (Seçkin Yayıncılık 2022) 19.

⁴¹ Akgündüz (n 14) 673, dn 1; Kaliç Taşkan (n 28) 18; Bozdağ (n 3) 21.

⁴² Aydın (n 5) 197, dn 137; Ekinci (n 11) 4.

söz konusudur. Fakat evlilik sona erdikten sonraki nafaka yükümlüğü ile İslam Hukuku'ndaki "iddet nafakası" arasında bazı benzerlikler olsa bile farklı düzenlemeler getirilmiştir.

Evlilik sona erdikten sonraki nafaka yükümlüğü, Türk Kanunu Medenisi'nin 144 ve 145'inci maddelerinde ele alınmıştır. "Nafaka" başlıklı 144'üncü maddesinin ilk hâli şöyleydi: "*Kabahatsız olan karı yahut koca, boşanma neticesi olarak büyük bir yoksulluğa düşerse, diğeri boşanmaya sebebiyet vermemiş olsa dahi kudreti ile mütenasip bir surette bir sene müddetle nafaka itasına mahkûm edilebilir*". Görüldüğü gibi, maddenin ilk şeklinde yoksulluk nafakası değil, sadece nafaka başlığı kullanılmıştır. Buna göre, nafaka isteyen kadın veya erkeğin kusursuz olması gerekirdi. Bunun yanında, kendisinden nafaka istenen eşin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, mali gücü oranında nafakaya mahkûm edilebileceği düzenlenmiştir.⁴³

Hükme göre, nafakaya hükmedilebilmesi için, nafaka talep eden eşin boşanma sonucunda büyük bir yoksulluğa düşmüş olması gerekirdi. Yani buradaki yoksulluğun büyük bir yoksulluk olmaması hâlinde, nafakaya karar verilmesi mümkün değildi.⁴⁴

Kanun'un ilk hâlinde belki en dikkat çekici hususlardan birisi de nafakanın süresiz olmayıp, sadece bir yıllığına hükmedilmesidir. Bu hüküm doktrinde oldukça eleştirilmiştir.⁴⁵ Eleştirilen bu süre sınırı mehz İsviçre Medeni Kanunu'nda dahi bulunmamaktaydı.⁴⁶

Kanunun "irat" başlığı altında düzenlenen 145'inci maddesine göre, "*Bir mukavele veya hüküm ile kendisine maddi ve manevi tazminat ve nafaka olarak bir irat tahsis edilmiş olan karı veya koca, yeniden evlenirse bu irat kat' olunur. Yoksulluğu sebebiyle kendisine nafaka tayin edilmiş olan karı veya kocanın yoksulluğu zail olmuş veya hissölunacak derecede azalmış ise, borçlunun talebi üzerine nafaka miktarının nazaran azaldığı surette dahi aynı hüküm caridir*". Buna göre, kendisine irat şeklinde nafaka bağlanan eşin yeniden evlenmesi durumunda nafaka sona erer. Ayrıca, eşin yoksulluğu sebebiyle bağlanan nafaka, yoksulluğun ortadan kalkması veya önemli derecede azalması durumunda, nafaka borçlusunun talebi üzerine, nafakanın azaltılmasına veya kaldırılmasına karar verilir.⁴⁷

2. 3444 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişikliklerden Sonra

Türk Kanunu Medenisi'nin 3444 sayılı Kanunla⁴⁸ değişen, "Yoksulluk nafakası"

⁴³ Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Aile Hukuku* (3. Bası, Filiz Kitabevi 1986) 397-398; Uzun (n 7) 12. Benzer şekilde bkz Selâhattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku* (7. Bası, Beta Yayıncılık 1990) 263; Turgut Akıntürk, *Aile Hukuku* (3. Bası, Sevinç Matbaası 1978) 237.

⁴⁴ Feyzioğlu (n 43) 397; Uzun (n 7) 12. Ayrıca bkz ve karşı Tekinay (n 43) 263.

⁴⁵ Feyzioğlu (n 43) 399; M Kemal Oğuzman ve Mustafa Dural, *Aile Hukuku* (2. Bası, Filiz Kitabevi 1998) 147. Eleştiriler için ayrıca bkz Uzun (n 7) 13-14.

⁴⁶ Feyzioğlu (n 43) 397; Akıntürk (n 43) 237; Oğuzman ve Dural (n 45) 147; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, İkinci Cilt* (19. Bası, Beta Yayıncılık 2016) 305; Kulaklı (n 7) 253; Bozdağ (n 3) 80; Demirbaş (n 7) 230.

⁴⁷ Tekinay (n 43) 264; Feyzioğlu (n 43) 400; Akıntürk (n 43) 238.

⁴⁸ 04.05.1988 tarih ve 3444 sayılı 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisinin Bazı Maddelerinin ve 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nun 49 uncu Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun (RG 12.05.1988/19812).

başlıklı 144'üncü maddesi şu şekildedir: “(1) Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek eş, kusuru daha ağır olmamak şartıyla geçimi için diğer eşten mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Ancak, erkeğin kadından yoksulluk nafakası isteyebilmesi için, kadının hali refahta bulunması gerekir. (2) Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz”.

Görüldüğü üzere, burada “nafaka” yerine “yoksulluk nafakası” başlığı kullanılmıştır. Ayrıca kanun koyucu doktrinde eleştirilen ve uygulamada sorunlara yol açan hususları dikkate alarak değişikliğe gitmiştir. Buna göre, yoksulluk nafakası için öngörülen bir yıllık süre şartı kaldırılarak süresiz olarak nafaka istenebileceği düzenlenmiştir.⁴⁹ Yoksulluk nafakası istenebilmesi için aranan ve kavramsal olarak belirsiz olan “büyük yoksulluk” şartı da kanunun yeni hâline alınmamış olup, sadece “yoksulluğa” düşecek olma yeterli görülmüştür.⁵⁰

Kusur bakımından, önceki düzenlemede olduğu gibi nafaka yükümlüsünün kusurlu olması aranmamıştır. Nafaka talep eden kişi bakımından ise, maddenin ilk hâlinde kusursuz olması aranmasına karşın, yeni düzenleme ile birlikte nafaka isteyen kusurunun diğer tarafa oranla daha ağır olmaması yeterli görülmüştür.⁵¹

Hükümde kadın lehine bir düzenleme yapılmış ve erkeğin kadından yoksulluk nafakası isteyebilmesi için diğer şartların yanında kadının refah içerisinde yaşıyor olması aranmıştır. Bu hüküm için Anayasa'nın 10'uncu maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesine aykırı olduğu ve kadın lehine haksız bir şekilde pozitif ayrımcılığa sebep olduğu yönünde eleştiriler ileri sürülmüştür.⁵²

Ayrıca, 3444 sayılı Kanunla önceki halinde “irat” başlığını taşıyan MK m 145, “Tazminat ve nafakanın ödenme şekli” başlığıyla şu şekilde değiştirilmiştir. Hükümün birinci fıkrasına göre, “... yoksulluk nafakasının toptan veya durumun gereklerine göre irad şeklinde ödenmesine karar verilebilir”. Üçüncü fıkraya göre, “Sözleşme veya hüküm ile kendisine maddî tazminat veya nafaka olarak bir irad tahsis edilmiş eşin yoksulluğunun zail olması, haysiyetsiz hayat sürmesi, bir evlenme akdi olmadan fiilen karı koca gibi yaşamaması, yeniden evlenmesi veya eşlerden birinin ölmesi halinde, aksi, taraflarca kararlaştırılmadıkça bu irad kesilir”. Dördüncü fıkraya göre, “İrad şeklinde maddî tazminat veya nafakayı gerektiren sebep ortadan kalkar ya da önemli ölçüde azalır veya borçlunun malî gücü önemli ölçüde eksilirse iradın indirilmesine veya kaldırılmasına karar verilebileceği gibi değişen durumlara göre ve hakkaniyet gerektiriyorsa iradın artırılması da istenebilir”. Görüldüğü üzere, yapılan değişikliklerle beraber nafakanın ödenmesi hususu geniş bir şekilde kaleme alınmıştır. Buna göre, ilk defa yoksulluk nafakasının toptan veya irad şeklinde ödenmesine karar verilebileceği düzenlenmiştir. İrat şeklinde bağlanan yoksulluk nafakasının sona ermesi hâlleri

⁴⁹ Bozdağ (n 3) 80; Uzun (n 7) 14; Yağcı (n 6) 327. Kanunun değişiklik gerekçesi, bir yıllık sürenin adalete uygun düşmemesi ve mehzaz kanunda bu sınırlamanın olmamasıdır.

⁵⁰ Kulaklı (n 7) 251; Uzun (n 7) 12–14; Şahin (n 6) 81–82.

⁵¹ Benzer değerlendirmeler için bkz Akıntürk ve Ateş (n 46) 303; Kulaklı (n 7) 251; Uzun (n 7) 15; Ersöz (n 8) 472.

⁵² Uzun (n 7) 15–16.

genişletilmiştir. Buna göre, yoksulluğun ortadan kalkması, nafaka alacaklısı eşin haysiyetsiz hayat sürmesi, evlilik olmadan başkasıyla fiilen karı koca gibi yaşaması, yeniden evlenmesi, taraflardan birinin ölmesi hâllerinde aksi kararlaştırılmadıkça nafaka sona erer. Ayrıca, nafakayı gerektiren sebeplerin ortadan kalkması veya önemli ölçüde azalması veya nafaka borçlusu eşin mali gücünün önemli ölçüde azalması durumlarında, nafaka iratlarının indirilmesine veya tamamen kaldırılmasına karar verilebileceği gibi, değişen durumlara göre ve hakkaniyet de gerektiriyorsa artırılması da istenebilir.⁵³

B. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda Yoksulluk Nafakası

Yoksulluk nafakası, 4721 sayılı TMK m 175-178 arasında düzenlenmiştir. “Yoksulluk nafakası” başlıklı TMK m 175 uyarınca, “(1) Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. (2) Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz”. Buna göre, boşanma dolayısıyla yoksulluğa düşecek olan kadın veya erkek, kusuru diğer tarafın kusurundan daha ağır olmamak şartıyla süresiz olarak yoksulluk nafakası isteyebilir. Yoksulluk nafakasında mahkemece nafaka yükümlüsünün kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, mali gücü dikkate alınarak karar verilir.

Kanun'un mevcut hâli 3444 sayılı Kanunla değişen eMK m 144'e benzemekle beraber bazı değişikliklerin olduğu görülmektedir. Burada her iki eş de yoksulluk nafakası isteyebilir. Bakıldığında, eş yerine taraf ifadesi kullanılmıştır. Yoksulluk nafakasında kusur durumu ve süresizlik aynı şekilde düzenlenmiştir. Fakat Anayasa'nın 10'uncu maddesinde düzenlenen ve eşitlik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülen, erkeğin kadından yoksulluk nafakası isteyebilmesi için kadının refah içerisinde yaşıyor olması şartı TMK m 175'e alınmamıştır.⁵⁴

“Tazminat ve nafakanın ödenme biçimi” başlıklı TMK m 176/f 1'e göre, “Maddî tazminat ve yoksulluk nafakasının toptan veya durumun gereklerine göre irat biçiminde ödenmesine karar verilebilir”. Üçüncü fıkraya göre, “İrat biçiminde ödenmesine karar verilen maddî tazminat veya nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü hâlinde kendiliğinden kalkar; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi hâlinde mahkeme kararıyla kaldırılır”. Dördüncü fıkraya göre, “Tarafların malî durumlarının değişmesi veya hakkaniyetin gerektirdiği hâllerde iradın artırılması veya azaltılmasına karar verilebilir”. Beşinci fıkraya göre, “Hâkim, istem hâlinde, irat biçiminde ödenmesine karar verilen maddî tazminat veya nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir”. 3444 sayılı Kanunla değişen eMK m 145 ile TMK m 176 arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Şöyle ki nafakanın sona ermesi hâlleri genel itibariyle

⁵³ Ayrıca bkz Oğuzman ve Dural (n 45) 148–149.

⁵⁴ Akıntürk ve Ateş (n 46) 304–305; Ahmet M Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (Turhan Kitapevi 2015) 171; Yıldırım (n 7) 66; Baygın (n 27) 460; Kulaklı (n 7) 251–252; Ahmet Cemal Ruhi, *Yargıtay İçtihatlarıyla Nafaka Hukuku* (3. Bası, Seçkin Yayıncılık 2010) 45; Demir (n 7) 38–39. Bu şartın kaldırılması kanun gerekçesinde kadın-erkek eşitliği ilkesine ters düşmesi ile gerekçelendirilmiştir.

aynı olsa da yoksulluğun ortadan kalkmasını, TMK m 176 nafakanın kendiliğinden sona erme sebebi olarak düzenlememiştir.⁵⁵ Eski Kanun'da bütün sebepler için “*aksi, taraflarca kararlaştırılmadıkça bu irad kesilir*” denilerek, bu durumlarda nafakanın kendiliğinden sona ereceği anlamı çıkıyordu. TMK m 176/f 3'te ise, bazı sebepler için nafakanın kendiliğinden sona ereceği; bazıları için ise mahkeme kararıyla kaldırılacağı ifade edilmiştir.⁵⁶ Yine tarafların mali durumunun değişmesi ve hakkaniyete göre nafaka miktarının azaltılmasına veya artırılmasına karar verilebilir. Ayrıca, son fıkrada yeni bir hüküm düzenlenmiş olup buna göre, talep üzerine hâkim, tarafların sosyal ve ekonomik durumlarını dikkate alarak nafakanın gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceğini kararlaştırabilir.⁵⁷

Ayrıca “Yetki” başlıklı TMK m 177'ye göre, “*Boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir*”. Zamanaşımının düzenlendiği TMK m 178'e göre, “*Evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava hakları, boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar*”. Yoksulluk nafakası, boşanma, ayrılık ve evlenmenin butlanı davalarında⁵⁸ veya bu davalardan bağımsız bir şekilde istenebilir.⁵⁹ Bağımsız şekilde açılan dava için kanunda bir yıllık zamanaşımı süresi öngörülmüştür.

C. Yoksulluk Nafakası ile İlgili Bazı Güncel Meseleler

1. Yoksulluk Kavramı

a. Genel Olarak

Yoksulluk nafakasında, nafaka alacaklısı eşin boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olması aranmıştır. 3444 sayılı Kanun değişikliğinden önce *büyük bir yoksulluğa düşme şartı* aranmaktaydı. Daha sonra büyük bir yoksulluğa düşme yerine sadece yoksulluğa düşecek olma kriteri Kanun'a alınmıştır. 4721 sayılı Kanun'da da bu husus değiştirilmeden madde metnine alınmıştır. Buna göre, yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için normal ve vasat bir yoksulluk tehlikesinin yeterli olacağı ifade edilmiştir.⁶⁰

Yoksulluk kavramı oldukça belirsiz ve kişiye göre değişebilen bir kavramdır. Kanunda yoksulluğa düşme şartı için herhangi bir tanım veya belirleme yapılmamıştır. Bu husus somut

⁵⁵ Ersöz (n 8) 498.

⁵⁶ Öztan (n 4) 852–854; Uzun (n 7) 76–80; Akbulut (n 40) 123 vd.

⁵⁷ Hükümle ilgili değerlendirmeler için bkz Kılıçoğlu (n 54) 178; Akıntürk ve Ateş (n 46) 308; Ömer Arbek, ‘Boşanmanın Mali Sonuçları’ (2004) 54 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 115, 147–148.

⁵⁸ Yoksulluk nafakasının batıl evlilikler sebebiyle yoksulluğa düşme durumlarında, TMK m 158/f 2'deki, “*Eşler arasındaki mal rejiminin tasfiyesi, tazminat, nafaka ve soyadı hakkında boşanmaya ilişkin hükümler uygulanır*” hükmü gereği istenebileceği; fakat resmi olmayan birlikteliklerde (özellikle imam nikâhlı evliliklerde) uygulanmayacağı, bu durumda 6284 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanacağı hususunda bkz Uzun (n 7) 24–30.

⁵⁹ Bozdağ (n 3) 73. Ayrıca bkz Arbek (n 57) 144. Yoksulluk nafakası boşanma davası ile birlikte istenmişse, nafakaya boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren hükmedilebilir. Aynı bir dava şeklinde açılmışsa, davanın açıldığı tarihten itibaren nafakaya karar verilmesi istenebilir (Yağcı (n 6) 324, dn 5).

⁶⁰ Akıntürk ve Ateş (n 46) 304; bu yönde bkz Y 3 HD, E 2003/8484, K 2003/8201, T 30.06.2003 (Kazancı).

olayın şartları çerçevesinde hâkimin takdirine bırakılmıştır. Yani yoksulluk kriterinin her somut olay için ayrıca değerlendirilmesi gerekir.⁶¹

Yoksulluk konusunda gerek Yargıtay kararlarında gerekse doktrinde çeşitli tanımlar yapılmıştır.⁶² Bir tanımlamaya göre, yoksulluk, kişinin yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım ve kültür gibi harcamalarını karşılayacak malvarlığının veya gelirinin olmamasıdır.⁶³ Başka bir değerlendirmeye göre, kendi imkânları ile asgari ölçüde geçimini sağlayamayan kimsenin yoksul olduğu kabul edilmiştir.⁶⁴ Bu konuda Yargıtay'ın genel tutumunu belirten bir kararında, "...yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür, eğitim gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanları yoksul kabul etmek gerekir. Yoksulluk durumu; günün ekonomik koşulları ile birlikte tarafların sosyal ve ekonomik durumları, yaşam tarzları, evlilik süreleri, evlilik boyunca ve boşanma sonrası oluşacak yaşam düzeyleri birlikte değerlendirilerek takdir edilmeli..." ifadelerine yer verilmiştir.⁶⁵ Dolayısıyla asgari düzeyde geçimini sağlayacak gelire sahip olmayanlar yoksul sayılırlar. Ancak yoksulluk nafakası talebi değerlendirilirken tarafların ekonomik durumları, sosyal yaşantıları, yaşam düzeyleri ve günün ekonomik şartları dikkate alınmalıdır.⁶⁶ Bundan dolayı yoksulluk nafakası için genel geçer bir belirleme yapılmamakta, somut olayın şartları göz önünde tutulmaktadır.

Ülkemizde her yıl yoksulluk, açlık sınırı gibi belirlemeler yapılmasına ve asgari ücret belli olmasına rağmen, yoksulluk nafakası bakımından tam bir belirleme yapılamamaktadır. Nitekim gerek doktrinde gerekse Yargıtay kararlarında nafaka alacaklısının asgari ücret düzeyinde geliri olması, nafaka talep etmesine engel olarak kabul edilmemekte, yalnızca nafaka miktarının tespitinde bir kriter olarak görülmektedir.⁶⁷ Ancak bizim de katıldığımız bir görüşe

⁶¹ Bozdağ (n 3) 76; Pınar Altınok Ormancı, 'Türkiye'de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler ve Nafakanın Süreye Bağlanması Meselesi – İsviçre Hukukuyla Karşılaştırmalı Bir İnceleme' (2022) 2022 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 183, 187.

⁶² Demirbaş (n 7) 227–228.

⁶³ Ruhi (n 54) 42.

⁶⁴ Bozdağ (n 3) 76. Benzer şekilde bkz Oğuzman ve Dural (n 45) 146; Öztan (n 4) 838, 839, 842–844; Şahin (n 6) 81; Kulaklı (n 7) 246.

⁶⁵ Y HGK, E 2-73, K 118, T 11.03.2009 (Lexpera).

⁶⁶ Keyfi olarak çalışma hayatından uzaklaşmanın nafaka talebine engel olduğu yönünde teorik görüş ve yargı kararları için bkz Mehmet Erdem ve Aslı Makaracı Başak, *Aile Hukuku* (Seçkin Yayıncılık 2022) 204.

⁶⁷ Bozdağ (n 3) 76; Uzun (n 7) 39. Ayrıca bkz Y HGK, E 2017/1584, K 2018/503, T 21.03.2018 kararına göre, "Yargıtay'ın yerleşik kararlarında "asgari ücret seviyesinde gelire sahip olunması" yoksulluk nafakasının bağlanmasını olanaksız kılan bir olgu olarak kabul edilmemektedir... Ne var ki, asgari ücret seviyesinde gelir elde edilmesi yoksulluk nafakası bağlanmasına engel değilse de bu durumun nafaka miktarının tespitinde esas alınacağı da unutulmamalıdır. Yoksulluk durumu günün ekonomik koşulları ile birlikte, tarafların sosyal ve ekonomik durumları ve yaşam tarzları değerlendirilerek takdir edilmelidir... somut olay değerlendirildiğinde; Tarafların boşanmaya neden olan olaylarda eşit kusurlu olduğu noktasında Mahkeme ile Özel Daire arasında uyumsuzluk bulunmamaktadır. Tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına ilişkin bilgiler incelendiğinde ise; davacı karşı davalı erkeğin devlet memuru olarak 1.500.00 TL aylık gelire, davalı karşı davalı kadının ise bir kargo şirketinde asgari ücret ile çalıştığı anlaşılmaktadır. Belirtildiği üzere asgari ücretle çalışılıyor olması, tek başına yoksulluk nafakasının istenmesini engelleyen bir durum değildir. Ancak bu durum nafaka miktarının değerlendirilmesinde dikkate alınacak bir olgudur" (Lexpera). Benzer kararlar için bkz Y 3 HD, E

göre, nafaka talep eden asgari ücretli iken nafaka borçlusunu eşin de geliri asgari ücret düzeyinde ise, nafakaya hükmedilememelidir.⁶⁸ Aksi takdirde nafaka borçlusunun geliri asgari ücret seviyenin altına itilir ve yoksul duruma düşmesi söz konusu olur.⁶⁹

Yargıtay'ın kararları incelendiğinde özellikle kadın lehine hükmedilen yoksulluk nafakası açısından katı bir tutumun olduğu gözlemlenmektedir. Zira bir kararda erkeğin çalışmıyor olması, herhangi bir malvarlığı veya gelirinin olmaması, aleyhinde nafakaya karar verilmesine engel olarak görülmemiştir.⁷⁰ Ayrıca, nafakaya hükmedildikten sonra kocanın işten ayrılmasının da nafakanın kaldırılmasını gerektirmeyeceğine karar verilmiştir. Üstelik somut olayda kadın asgari ücretin altında bir işte çalışmaya başlamasına rağmen, nafakanın kaldırılması talebi kabul edilmemiştir.⁷¹ Benzeri şekilde kadının yetim aylığı alması da yoksulluk nafakasına hükmedilmesine engel olarak görülmemiştir.⁷² Bazı kararlarında ise, Yargıtay önceleri bir işte çalışan nafaka borçlusunu eşin daha sonra işten ayrılma gerekçesinin araştırılarak, kendi isteğiyle işten ayrılıp ayrılmadığının tespit edilip, ona göre karar verilmesi gerektiği görüşündedir.⁷³ İfade etmek gerekir ki yargı içtihatlarındaki bu tutum esasen uygulamada nafaka ödememek için işten ayrılmış gibi gösterilerek çalışmaya devam eden, muvazaalı devirlerle malvarlığı kaçıran kimselerin bulunması ve bunların önünün alınması

2014/14644, K 2015/774, T 15.01.2015; Y 3 HD, E 4896, K 5614, T 31.03.2009 (Lexpera).

⁶⁸ Bozdağ (n 3) 76; Uzun (n 7) 40.

⁶⁹ Uzun (n 7) 40.

⁷⁰ Y 2 HD, E 2008/5481, K 2009/8176, T 28.04.2009 kararına göre, “Kocanın işsiz olması ve malvarlığının bulunmaması onu nafaka sorumluluğundan kurtarmaz. Toplanan delillerden kocanın çalışmasına engel olacak fiziki bir rahatsızlığının varlığı da sabit değilken, boşanma sonrası yoksulluğa düşeceği anlaşılan kadın yararına Türk Medeni Kanununun 175. maddesi uyarınca yoksulluk nafakası takdir edilmemesi doğru bulunmamıştır.” (Lexpera).

⁷¹ Y 2 HD, E 846, K 3873, T. 10.03.2008 kararına göre, “Davada, tarafların boşandıkları ve davalı kadın yararına 100,00 YTL yoksulluk nafakasına hükmedildiği, ancak davalının boşanmadan kısa süre sonra sigortalı olarak çalışmaya başladığı, yoksulluktan kurtulduğu ve nafakaya ihtiyacının kalmadığı ileri sürülerek nafakanın kaldırılması istenilmiştir. Mahkemece; davacının bir işte çalışmadığı, malvarlığının da olmadığı, davalının ise sigortalı olarak çalıştığı ve aylık 250,00 YTL ücret aldığı gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiş, hüküm davalı tarafından temyiz edilmiştir. Hukuk Genel Kurulunun yerleşik kararlarında “asgari ücret düzeyinde gelire sahip olunması” yoksulluğu ortadan kaldırıcı bir olgu olarak kabul edilmemiştir. (HGK 7.10.1998 gün ve 2/656 E.- 688 K, 26.12.2001 gün ve 2/1158 E., 1185 K., 1.5.2002 gün ve 2/397 E.- 339 K. sayılı kararları gibi) Somut olayda davalı kadının çalışarak elde ettiği miktar ile davacıdan aldığı nafaka toplamı dahi asgari ücretin altındadır. Ayrıca nafaka yükümlüsü davacının çalışmaması mevcut nafakanın kaldırılmasını gerektirmediği gibi, boşanma dosyası incelendiğinde boşanma kararı öncesinde de davacının çalışmadığı, ancak buna rağmen yoksulluk nafakasına hükmedildiği ve kararın kesinleştiği anlaşılmaktadır. Davacının ekonomik ve sosyal durumunda boşanmadan önceki koşullara göre olumsuz yönde bir değişiklik olduğu hususu da ispat edilebilmiş değildir. O halde, davanın reddi yerine kabulü doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir.” (Lexpera).

⁷² Karar için bkz Seda Baş ve Nisa Özcan, ‘Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı’ (2022) 4 Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 328, 339 dn 16.

⁷³ Y 2 HD, E 2008/8976, K 2009/11414, T 11.06.2009 kararına göre, “Sigorta belgelerinden davacı kadının 1.6.2007 tarihinde işinden ayrıldığı anlaşılmaktadır. Mahkemece; davacının kendi isteği ile mi işten ayrıldığı, yoksa işveren tarafından mı işten çıkarıldığı hususu belirlenerek sonucuna göre yoksulluk nafakası hakkında hüküm kurulması gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamıştır.” (Lexpera). Benzer kararlar için bkz Uzun (n 7) 42–43.

arzusundan kaynaklanmaktadır. Ancak tek başına uygulamada böylesi olayların ya da kişilerin var olması, bu içtihatları haklı kılmamaktadır.

Kanaatimizce yoksulluk nafakası konusunda menfaat dengesinin korunması gerekir.⁷⁴ İşsiz olan ve başka bir geliri veya malvarlığı olmayan eşi, az miktarda da olsa geliri olup, çalışan veya çalışma imkânı olmasına rağmen çalışmayan eşe süresiz (TMK m 175/f 1) bir şekilde nafaka ödemeye mahkûm etmek hakkaniyete aykırıdır.⁷⁵ Ayrıca TMK m 176/f 3 çerçevesinde, nafaka alacaklısının evlenmesi durumunda nafaka borcu sona erer. Nafaka borçlusunun yeniden evlenmesinin nafaka borcuna etkisi konusunda ise herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Nihayetinde, önceki evlilik sona erdikten sonra nafaka borçlusu eşin de yeniden evlenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda kişinin yeni evliliğinden doğan yükümlülükleri bulunmaktadır. Dolayısıyla nafaka borçlusunun hem önceki hem de mevcut evliliğinden kaynaklanan mali yükümlülüğünün bulunması ve bunun süresiz olması durumunda menfaat dengesi nafaka borçlusu aleyhinde bozulacaktır.

b. Mal Rejiminin Tasfiyesi ve Tazminat Talepleri ile İlişkisi

Yoksulluk kavramı açısından önem arz eden bir mesele de mal rejiminin tasfiyesinden kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere TMK, yasal mal rejimi olarak edinilmiş mallara katılma rejimini benimsemiştir. Öyle ki bu mal rejiminin TMK öncesindeki evliliklere dahi uygulanması ihtimal dahilindedir.⁷⁶ Yasal mal rejimi sebebiyle eşlerin birbirlerinden katılma ve denkleştirme alacağı için talepte bulunması da mümkündür.

Esasen katılma alacağı ile denkleştirmeye dair taleplerin yoksulluğa düşecek kimsenin yoksulluğunu ortadan kaldırması mümkündür. Elbette bu her somut olayda ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir meseledir. Ancak yoksulluğun gerçekleşip gerçekleşmediğinin mal rejimi sonrasındaki tasfiyeye bağlı olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır.⁷⁷ Ne var ki hukukumuz açısından bu değerlendirme sağlıklı bir suretle yapılmamaktadır. Şöyle ki İsviçre hukukunda hâkim, maddi ve manevi tazminat talepleri ile mal rejiminin tasfiyesinden kaynaklı talepleri “birlikte” değerlendirmektedir. Oysa hukukumuz açısından boşanmada bu birlik ilkesi

⁷⁴ Nafakanın tespiti açısından teoride kimi ölçüler için bkz Erdem ve Makaracı Başak (n 66) 204–205.

⁷⁵ Y HGK, E 2022/142, K 2023/184, T 08.03.2023, güncel bir kararına göre “Yoksulluk nafakasıyla, boşanma sonucunda yoksulluk içine düşen eşin asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanması düşünüldüğünden, yoksulluk nafakasının amacı hiçbir zaman nafaka alacaklısını zenginleştirmek olamaz. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için nafaka talep eden eşin boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olmasının yanı sıra, nafaka talep edilen eşin de nafaka ödeyebilecek ekonomik gücünün bulunması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yoksulluk nafakasının sosyal ve ahlâki düşüncelere dayanması özelliği, sadece nafaka talep eden tarafa nafaka verilmesinde değil, aynı zamanda nafaka talep edilen tarafın nafaka ödeyebilecek ekonomik gücünün bulunması koşulunda da kendisini göstermektedir. Dolayısıyla boşanmadan sonra yoksulluğa düşecek olan tarafı koruma amacını taşıyan yoksulluk nafakası, hiçbir surette nafaka yükümlüsüne yükletilen bir ceza veya tazminat niteliğinde olmamalıdır.” (Lexpera). Benzeri yönde bkz Y HGK, E 2020/28, K 2022/1392, T 27.10.2022 (Lexpera).

⁷⁶ Bu konuda bkz Mustafa Dural, Tufan Ögüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (13. Bası, Filiz Kitabevi 2018) N 1066.

⁷⁷ Kalender (n 6) 189.

aranmamaktadır.⁷⁸ Bu durum, esasen nafaka talebi için yoksulluk şartının gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespitini olanaksız kılmaktadır.⁷⁹

Esasen benzeri bir sorun maddi ve manevi tazminat talepleri için de geçerlidir. Zira ifade edildiği üzere hukukumuzda birlik ilkesi maddi ve manevi tazminat talepleri açısından da zorunlu değildir. Keza tazminat talep edilmesi tek başına yoksulluk nafakası talep edilmesine engel de değildir.⁸⁰ Ancak hukuk uygulamamızda çoğu kez maddi ve manevi tazminat talepleri, boşanma davası ile birlikte ileri sürülmektedir. Yine teoride de nafaka talebinin değerlendirilmesinde, eşlerin aldıkları maddi ve manevi tazminatların hesaba katılması gerektiği de açıkça kabul edilmiştir.⁸¹

2. Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu

Yoksulluk nafakası, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olan eşin diğer eşten mali gücü oranında geçimi için süresiz olarak istediği bir nafaka türüdür (TMK m 175/f 1). Yukarıda da ele aldığımız üzere, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin ilk halinde yoksulluk nafakasına bir yıllık süre için hükmediliyordu. Bu durum daha sonra 3444 sayılı Kanunla değişmiş ve süresiz olarak nafaka talep edilebileceği düzenlenmiştir. 4721 sayılı TMK m 175'te de aynı şekilde bu husus korunmuş ve süresiz olarak yoksulluk nafakasının istenebileceği düzenleme altına alınmıştır.

Yoksulluk nafakasının toptan veya irat biçiminde ödenmesine karar verilebileceğinden (TMK m 176/f 1), nafakanın süresiz olarak ödenmesi sorunu irat şeklindeki nafakalar için söz konusu olur; toptan ödenen nafakalarda böyle bir sorun gündeme gelmez.⁸² Esasen süresiz nafaka uygulamasının tartışma konusu olmasının bir sebebi de toptan nafakaya uygulamamızda hiç başvurulmamasıdır.⁸³ Gerçekten de eğer nafaka ödenmesinde hukuk uygulaması toptan nafaka ödenmesi şeklinde gelişmiş olsaydı, belki de süresizlik meselesi bu denli tartışmaya açılmayacaktı.⁸⁴

Kanun koyucu, nafaka alacaklısına süresiz olarak nafaka isteme imkânı tanısa da gerek talebin ileri sürülmesinde gerekse anlaşmalı boşanma protokolü çerçevesinde yoksulluk nafakasının süre ile sınırlandırılmış olması mümkündür. Yani nafaka alacaklısı yoksulluk nafakasını belirli bir süre ile sınırlı olarak talep etmiş olabilir. Bu durumda HMK m 26'da⁸⁵

⁷⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş (n 72) N 1123.

⁷⁹ Benzeri şekilde bkz Dural, Ögüz ve Gümüş (n 76) N 1123; Erdem ve Makaracı Başak (n 66) 204. Bu sebeple mal rejimi tasfiyesi gerçekleşmeden nafakaya hükmedilemeyeceği yönünde bkz Kalender (n 6) 194.

⁸⁰ Kalender (n 6) 194.

⁸¹ Oğuzman ve Dural (n 45) 146–147; Tekinay (n 43) 265; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 72) N 805; Kalender (n 6) 195.

⁸² Arbek (n 57) 145; Yağcı (n 6) 325; Yıldırım (n 7) 79.

⁸³ Kalender (n 6) 264.

⁸⁴ Ne var ki toptan ödemeye nasıl hükmedileceği, hâkimin buna resen karar verip veremeyeceği ya da kural olarak irat mı yoksa toptan ödemenin mi kabul edileceği gibi meseleler de tartışmalıdır. Bu hususta bkz Kalender (n 6) 259 vd.

⁸⁵ İlgili hükme göre, "(1) Hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır; ondan fazlasına veya başka bir şeye

düzenlenen taleple bağlılık ilkesi gereği, hâkim süresiz olarak nafaka ödenmesine karar veremez.⁸⁶ Aynı şekilde, hâkimce onaylanan anlaşmalı boşanma protokolünde (TMK m 166/f 3; m 184/f 1, b 5) de taraflar belirli bir süreyle yoksulluk nafakası ödenmesi hususunu kararlaştırmış olabilirler.⁸⁷

Burada asıl tartışılmalı husus, süresiz olarak talep edilmesine rağmen, hâkimin yoksulluk nafakasının belirli bir süre ile sınırlı olarak ödenmesi yönünde karar verip veremeyeceğidir. Bu tartışmanın temeli de yoksulluk nafakası için Kanun'da herhangi bir sürenin öngörülmemiş olmasıdır. Aşağıda gerek yoksulluk nafakasının süresiz talep edilmesi durumunda hâkimin yoksulluk nafakasını belirli bir süre ile sınırlandırması yönünde takdir yetkisinin olup olmadığı, gerekse yoksulluk nafakasının süresiz talep edilmesine imkân tanıyan bu düzenlemeyle ilgili doktrinde ve uygulamada savunulan görüşler, eleştiriler ve çözüm önerileri birlikte ele alınacaktır.

Konuyla ilgili doktrinde *Uzun*'a göre, TMK m 176'da bazı durumlarda yoksulluk nafakasının kendiliğinden kalkması veya mahkeme kararıyla kaldırılması veyahut azaltılması söz konusu olduğundan, nafaka borçlusunun yeterince korunduğu söylenebilir. Bu halde, ayrıca nafaka için süre öngörmek yerinde olmadığı gibi nafakanın konuluş amacına da ters düşer.⁸⁸

Yıldırım'a göre, nafaka talep eden eş bu talebini belirli bir süre ile sınırlamamışsa bile, hâkim somut olaya göre yoksulluğun belirli bir süre sonra kalkacağını öngörebiliyorsa, yoksulluk nafakasına belirli bir süre için karar verebilir. Çünkü kanun koyucu her ne kadar yoksulluk nafakasının süresi için hâkime takdir yetkisi tanımasa da hâkim TMK m 175 ve m 176/f 3 çerçevesinde yoksulluğun varlığı ve bunun ortadan kalması hususlarında kendisine tanınan takdir yetkisini kullanarak, yoksulluğun belirli bir süre sonra ortadan kalkacağına kanaat getirebilir ve nafakanın bu süreyle sınırlı olması yönünde karar verebilir. Fakat bunun dışında mevcut düzenlemeye göre, hakkaniyete dayanarak nafakayı süreli olarak kararlaştırması mümkün gözükmemektedir.⁸⁹

Kulaklı'ya göre ise, yoksulluk nafakasının süresiz olarak talep edilebilmesinden, kanun koyucu tarafından bir üst sınır belirlenmediği, buna karşın belirli süreli yoksulluk nafakasına hükmedilmesine de engel teşkil etmediği anlaşılmalıdır.⁹⁰ Yoksulluk nafakasının miktarının belirlenmesinde olduğu gibi, süresi bakımından da somut olayın özellikleri doğrultusunda hâkimin takdir yetkisi bulunmaktadır. Burada yoksulluk nafakasının amacı ile birlikte değerlendirildiğinde, süre için nafaka alacaklısının evlilik sonrasındaki hayatına uyum

karar veremez. Duruma göre, talep sonucundan daha azına karar verebilir. (2) Hâkimin, tarafların talebiyle bağlı olmadığına ilişkin kanun hükümleri saklıdır”.

⁸⁶ Yıldırım (n 7) 77–78; Uzun (n 7) 103; Yağcı (n 6) 325–326; Ersöz (n 8) 474. Ayrıca bkz ve karşı Bozdağ (n 3) 79–81.

⁸⁷ Yağcı (n 6) 325–326.

⁸⁸ Uzun (n 7) 100.

⁸⁹ Yıldırım (n 7) 78.

⁹⁰ Benzeri yönde bkz Baş ve Özcan (n 72) 354.

sağlaması için gerekli olan süre anlaşılmalıdır.⁹¹

Ruhi'ye göre, olması gereken hukuk bakımından, yoksulluk nafakasının süresiz olarak istenebilmesi şeklindeki hüküm adaletli bir düzenleme olmayıp, hâkimin tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına bakarak ve tarafların evli kaldıkları süreyi dikkate alarak bir yıldan üç yıla kadar bir süre ile yoksulluk nafakasını sınırlandırması uygun olacaktır. Kanunda bu doğrultuda düzenleme yapılarak, evlilik sona ermesine ve duruma göre nafaka borçlusu eş yeni bir evlilik kurmasına rağmen, eşlerin arasında devam eden bu suni bağın sona erdirilmesi ve nafaka borçlusu eşin sosyal güvenlik kurumu gibi görülmesi durumunun ortadan kaldırılması gerekir.⁹²

Yağcı'ya göre, nafaka talep eden eş süresiz olarak talepte bulunsa da TMK m 175/f 1'in ne lafzı ne de amacı hâkimin süresiz olarak nafakaya karar vermek zorunda olduğunu destekler. Aksi durum hakkaniyet ve sosyal adaletle bağdaşmaz. Hâkimin, bazı kriterleri dikkate alarak nafakanın süresini belirleme yetkisi vardır. Dolayısıyla bu durumda madde metninde değişikliğe gitmeye gerek yoktur.⁹³ Ancak uygulamadaki sorunları çözmek için bir değişiklik yapılacaksa, TMK m 175'te yer alan "süresizlik" unsuru maddeden çıkarılmalı; maddeye hâkimin takdir yetkisini kullanması konusunda bazı kriterler eklenmeli ve çeşitli üst süreler de belirlenerek, buna göre nafakanın belirli süreyle sınırlandırılmasına imkân tanınmalıdır. Ancak bazı olağanüstü hâllerde (mesela, engellilik, akıl hastalığı) üst süre dolmasına rağmen, nafaka alacaklısının kendisine atfedilemeyen bir sebepten dolayı yoksulluktan kurtulamayan eşe dava yoluyla nafakanın ödenmesine devam edilmesini talep etme imkânı da tanınmalıdır.⁹⁴ Bu kriterler İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) m 125'de örneksime olarak sayılan ve yoksulluk nafakasının süresi, miktarı gibi hususlarda dikkate alınan kriterlerdir. Söz konusu kriterler şunlardır: "1. Evlilik süresince eşlerin görev paylaşımı, 2. Evliliğin süresi, 3. Evlilik sırasındaki yaşam standardı, 4. Eşlerin yaşları ve sağlık durumları, 5. Eşlerin malvarlığı ve gelir durumları, 6. Çocukların bakım yükü ve bunun süresi, 7. Eşlerin mesleki eğitimleri, kariyer beklentileri ve iş yaşamına yeniden girebilmeleri için gerekli olan masraflar, 8. Yaşlılık aylığı, ölüm aylığı ve mesleki emeklilik maaşı ya da diğer özel veya kamusal emekli maaşları ya da bunların herhangi bir kısmından vazgeçilmesi durumunda elde edilmesi beklenen gelirlerdir".⁹⁵

Yağcı ile kısmen benzer görüşleri ileri süren *Demirbaş*, ayrıca sosyal devlet ilkesine uygun olarak devletin, gerekli yardım ve katkıyı sağlaması gerektiği, Meclis Araştırması Komisyonu Raporunda da belirtildiği üzere,⁹⁶ İsviçre Hukuku'nda (ZGB Art 131) olduğu gibi

⁹¹ Kulaklı (n 7) 254.

⁹² *Ruhi* (n 54) 46.

⁹³ Aynı görüşte bkz Altınok Ormancı (n 61) 199.

⁹⁴ *Yağcı* (n 6) 346–353.

⁹⁵ *Yağcı* (n 6) 349–353. Bu kriterlerle ilgili olarak ayrıca bkz Şahin (n 6) 92–102; Kocabaş (n 7) 375–386; Kulaklı (n 7) 255–256; *Demirbaş* (n 7) 220–222; Baş ve Özcan (n 72) 343. Bu kriterlerin esasında İsviçre'de "evlilik sonrası dayanışma ilkesi"ni sınırlandıran ve yoksulluk nafakası bakımından tutumu "clean break ilkesi"ne yaklaşımın ölçütleri olduğu hususunda bkz Kocabaş (n 7) 361–387; *Demirbaş* (n 7) 221–222.

⁹⁶ Bkz Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması

bir fonun oluşturulabileceği ve nafaka alacağını tahsil edemeyen eşe bu fondan ödeme yapılabileceğini savunmuştur. Yine çalışmayan ya da yarı zamanlı olarak çalışan ve çocuk sahibi olan eşlerin çalışma hayatına kazandırılması için, kendilerine mesleki kariyer gelişimi gibi konularda destek sağlanabilir. Böylece evlilik sonrası dayanışma ilkesi çerçevesinde öngörülen diğer eşin katkısı, olabildiğince ikinci planda kalır. Nafaka alacaklısı eşin sosyal desteklerle birlikte, ekonomik açıdan kendi ayakları üzerinde durmasının sağlanmasıyla, boşanmış eşler arasındaki ilişki de bir an evvel sona ermiş olur.⁹⁷

Yoksulluk nafakasının “süresiz olarak” talep edilebilmesi hususu uygulamada da oldukça tartışılmıştır. Ancak bu konuda Yargıtay’ın genel tutumuna göre, yoksulluk nafakasının süresiz talep edilebilmesine imkân tanıyan söz konusu hüküm hâkimi bağlamakta ve mahkeme süresiz olarak talep edilen nafakayı süre ile sınırlandıramamaktadır. Nitekim Yargıtay konuyla ilgili bir kararında⁹⁸ yerel mahkemenin “... tarafların evlilik süresi, çocuklarının olmayışı bir daha birbirlerini görececek pozisyonlarının bulunmaması, kısa süren bu ikinci evlilik sebebiyle süresiz yoksulluk nafakasına karar vermenin Türk Medeni Kanununun 4. maddesine aykırı olacağı, 175. maddesinde “süresiz yoksulluk nafakası istenebileceğinin” belirtildiği ancak “istenir” hükmü bulunmadığı, arada çocukları olan uzun süreli evliliklerde bu hükmün uygulanması ve nafakanın süresiz olması mümkün görünmekte ise de boşandıktan sonra birbirlerini görmeyecek iki kişi arasında süresiz nafakaya karar verilmesinin adil olmayacağı...” şeklindeki gerekçelerle süresiz talep edilen nafakayı iki yıla sınırlandırmasını, “Yasa, yoksulluk nafakasını belirli bir süreyle sınırlandırmamış, bu nafakanın “süresiz” olarak istenebileceğini öngörmüştür. Amaç, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek eşin, diğer eş tarafından koşulları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bu bakımdan nafaka alacaklısı açıkça talep etmedikçe, yoksulluk nafakasının belirli bir süreyle sınırlandırılması yasada bulunmayan bir unsurunu yasaya dâhil etmek anlamına gelir. Kanunun, hâkime takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hakkaniyete göre karar verir... Kanun, yoksulluk nafakasının süresiyle ilgili hâkime herhangi bir takdir hakkı tanımamış, süresini durumun gerekleri ya da haklı sebepleri göz önünde tutarak belirlemeyi de emretmemiştir. Kanun, bu nafakanın “süresiz” olmasını açıkça öngördüğüne göre, takdir hakkına sığınarak nafakayı belirli bir süreyle sınırlamak kanuna açık aykırılık oluşturur” ifadeleriyle bozmuştur.

Yoksulluk nafakasının süresiz olarak talep edilebilmesine ilişkin hükmün Anayasa’nın 2, 10 ve 41’inci maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle⁹⁹ somut norm denetimi yoluyla iptal

Komisyonu Raporu (TBMM, Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 1, Sıra Sayısı: 399).

⁹⁷ Demirbaş (n 7) 232–233.

⁹⁸ Y 2 HD, E 2016/8859, K 2017/14407, T 12.12.2017 (Lexpera). Benzer kararlar ve bunların değerlendirilmesi hususunda bkz Yağcı (n 6) 335–338.

⁹⁹ AYM, E 2011/136, K 2012/72, T 17.05.2012 kararındaki başvuru gerekçeleri “nafakanın hesaplanmasında esas alınacak kriterlerin açıkça düzenlenmemesi, evlilik süresinin dikkate alınmaması, yargı içtihatları ile katı ve adaleti zedeleyici bir nafaka rejiminin benimsenmesi, sübjektif kriterle evlilik içerisinde olandan daha ağır yükümlülükler altında kalınması, eşleri evlilik içerisinde huzursuz dahi olsalar evliliklerini nafaka baskısı ile sürdürmek zorunda bırakması, nafaka düzeninin kişiyi çalışmaya teşvik etmemesi, nafaka borcunun taziyik

edilmesi için Anayasa Mahkemesi'nden talepte bulunulmuştur. Yapılan başvuru Anayasa Mahkemesince çeşitli gerekçelerle reddedilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'ne göre özetle, sosyal hukuk devleti, tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına müdahale ederek, vatandaşlarının insani onurlarını gözetip, sosyal adaleti sağlamaya çalışır. Bu amaçla kişiler arasında dayanışmayı ve güçsüzleri güçlü kişilere karşı koruyarak eşitliği, sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlar. Boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek eş, kusuru daha ağır olmamak şartıyla geçimi için diğer eşten mali gücü oranında, yoksulluk nafakasının kalkmasına sebep olan durumlar (TMK m 176/f 3) bulunmadıkça, herhangi bir süre sınırı olmaksızın nafaka isteyebilecektir. Ancak nafakanın süresiz olarak istenebilmesi, nafaka alacaklısının ölünceye kadar yoksulluk nafakası alacağı anlamına gelmemektedir. Kanun koyucunun TMK m 175'te "süresiz olarak" ibaresine yer vermesinin amacı, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek olan eşin diğer eş tarafından, şartları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bu nafaka bir zenginleşme aracı olmayıp, evlilik birliğinde eşler arasında geçerli olan dayanışma ve yardımlaşma yükümlülüğünün, boşanmadan sonra da kısmen devamının sağlanmasıdır. Zira yoksulluk nafakasının özünde, ahlaki değerler ve sosyal dayanışma düşüncesi yer alır ve asıl amaç boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olan eşin, mali gücü olan diğer eş tarafından asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Dolayısıyla koşulları bulunduğu sürece, süresiz yoksulluk nafakası verme yükümlülüğü, "sosyal hukuk devleti ilkesinin gereği" olarak getirilmiştir. Anayasa Mahkemesince oy çokluğu¹⁰⁰ ile alınan bu karar doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir.¹⁰¹ Kanaatimizce de sosyal devlet ilkesinin gereği yoksulluğun sonuçlarının bireylere değil bizzat devlete yüklenmesi hukuk ve hakkaniyet açısından daha isabetli olacaktır.¹⁰²

Görüldüğü üzere doktrinde eleştirilen bu düzenleme uygulamada da çeşitli sorunlara sebep olmaktadır. Kanaatimizce düzenlemenin mevcut hâlinde yoksulluk nafakası talebinde bulunan eş süresiz olarak istemde bulunabilse de hâkimin, çeşitli kriterleri dikkate alarak bunu süreyle sınırlandırabileceği yönündeki görüşler yerinde olsa da uygulamada oluşan bu katı tutumun bertaraf edilmesi için yasal değişikliğin yapılması gerekir.¹⁰³ Dolayısıyla yukarıda ele alındığı üzere, bu düzenlemenin değiştirilerek süresiz nafaka talep edebilme imkânının madde

hapsi ile neticelenebilmesi sebebiyle kişilerin akrabalarının dahi borçluyu bu yaptırımdan kurtarmak için bu borcu ifa etmek zorunda kalmaları, ömür boyu süren bir nafakanın insan haklarına aykırı olduğu, eşitlik ilkesine ters düştüğü, ailenin korunmasına dair anayasal ilke ile ters düştüğü" şeklinde özetlenebilir. (RG 26.06.2012/28335). Yoksulluk nafakasının süresiz oluşunun anayasa hukuku açısından değerlendirilmesi için bkz Baş ve Özcan (n 72) 358 vd.

¹⁰⁰ Kararda karşı oy kullanan üye süresiz nafakayı sosyal hukuk ilkesine dayandıran mahkemenin aksine, bilakis süresiz nafakanın sosyal hukuk devletine ve hakkaniyete aykırı olduğunu ifade etmiştir.

¹⁰¹ Yağcı (n 6) 334–335; Demirbaş (n 7) 231–233; Kulaklı (n 7) 264.

¹⁰² Karşı görüş için bkz Altınok Ormancı (n 61) 188–189.

¹⁰³ Nitekim mesele 3 Ağustos 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı 100 Günlük İcraat Planı'na alınmış ama konuda bir kanun değişikliği yapılmamıştır. Ne var ki konunun güncel olduğu ve olası bir yasa değişikliği muhtemel görülmektedir.

metninden çıkarılması ve maddeye çeşitli kriterler eklenerek hâkime takdir yetkisi tanınması ve bu çerçevede çeşitli üst sürelerin getirilmesi yönünde görüşler ileri sürülmektedir. Yine herhangi bir üst süre tanınmadan bunun tamamen hâkimin takdir yetkisine bırakılması gerektiğini ileri sürenler de bulunmaktadır.¹⁰⁴ Ancak temel düşünce, kanundaki süresiz nafaka talep edilebilmesi ve bunun hâkimi bağlayıcı olarak kabul edilmesi hususunun bertaraf edilmesidir. Zira eşler arasındaki evlilik sona ermesine rağmen, süresiz bir şekilde nafaka ödenmesi hakkaniyete aykırı olup, çeşitli sorunlara sebep olmaktadır. Eşler boşandıktan sonra kendilerine yeni bir hayat kursalar da eski eşleriyle aralarında yoksulluk nafakası sebebiyle suni bir ilişki devam etmektedir. Boşanan eşler arasındaki ilişkinin mümkün olan en kısa zamanda sona erdirilmesi anlamına gelen “*clean break ilkesi*”¹⁰⁵ gereği, yoksulluk nafakasının süresi belirlenmelidir. Aksi takdirde eşler yoksulluk nafakasını kaldıran hâllerin (TMK m 176/f 3) mevcut olup olmadığını sürekli araştırarak, istemeden de olsa hem aralarındaki ilişkiyi devam ettireceklerdir hem de birbirlerinin özel hayatlarına müdahale etme durumları söz konusu olabilecektir.¹⁰⁶ Ayrıca belirtmek gerekir ki, sosyal devlet ilkesi ve hakkaniyet gereği, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olan eşe ömür boyu bakma yükümlülüğü diğer eşte olmamalıdır. Aksi tutum sosyal devlet ilkesinin gerektirdiği sorumluluğun nafaka borçlusu eşe yüklenmesi sonucunu doğurmaktadır.¹⁰⁷

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, salt bir hukuki sorundan ziyade toplumsal bir sorun haline de gelen yoksulluk nafakasında süre sorunu gündemden düşmemektedir. Konuya dair somut bir öneri henüz şekillenmemiş olmakla beraber, yasal çalışmalar sürmektedir.¹⁰⁸ Ancak kabul etmek gerekir ki mesele yalnızca bir hukuki sorundan ötedir. Bireylerin istihdama eşit olarak katıldığı ve hayatını rahatlıkla idame ettirebildiği bir halde zaten “yoksulluktan” bahsedilemeyecek, sürenin de tartışılması gerekmeyecektir. İstihdam dışı kalan kimselerin sosyal devlet ilkesi gereğince devlet tarafından desteklenmesi ya da en azından belirli şartlar altında insanların mutlak bir asgari gelir ya da emeklilik hakkına sahip olması halinde de mesele kendiliğinden çözüme kavuşabilecektir. Ne var ki böylesi bir ekonomik

¹⁰⁴ Konu ile ilgili olarak bkz Yağcı (n 6) 342–353.

¹⁰⁵ Kavrama dair bkz Kocabaş (n 7) 364 vd; Kulaklı (n 7) 261; Kalender (n 6) 203–204; Akbulut (n 40) 47–48.

¹⁰⁶ Arbek (n 57) 145–146; Kulaklı (n 7) 262–263.

¹⁰⁷ Kulaklı (n 7) 264.

¹⁰⁸ Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu’na göre, “*Saha çalışmalarında görüldüğü üzere, çok kısa süren (birkaç gün), hatta fiili birliktelik gerçekleşmemiş ve/veya eşit kusurluluk halindeki boşanmalarda, eşlerden birinin süresiz olarak yoksulluk nafakası ödemesi, bu nafakayı ödeyen eş için orantısız bir ceza haline geldiği ifade edilmiştir. Yoksulluk nafakasının süresiz olarak verilmesi, bir sorun olarak belirtilmiştir. Bunun aynı zamanda kadının güçlenmesinin önünde bir engel olduğu da söylenmiştir. Eşlerden birinin süresiz olarak yoksulluk nafakasını ödemesi, özellikle eşit kusur ve çok kısa süreli ve/veya fiili birliktelik olmadan sona eren evliliklerde, bu nafakanın yeni bir çatışmaya yol açmaması ve hakkaniyetli bir uygulama için, yoksulluk nafakasını ödeyecek eşin yükümlülüğünün süreli olması gerektiği, farklı ülkelerde görüldüğü gibi belirli bir sürede verilmesine ve akabinde de oluşturulacak bir fon üzerinden yoksulluk nafakasının ödenmesine yönelik ilgili kurumlarca çalışma yapılması önerilmektedir.*” (TBMM, Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 1, Sıra Sayısı: 399). Ayrıca konu ile ilgili bkz Yağcı (n 6) 345–346.

düzenin ve sosyal devletin eksikliğinde ise meri hukukumuzda değişiklik kaçınılmaz görülmektedir.

3. Yoksulluk Nafakasında Kusur

Yoksulluk nafakasında kusur da 743 sayılı Kanun'un ilk hâline göre değişikliğe uğramıştır. Zira Kanun'un ilk hâlinde yoksulluk nafakasını sadece kusursuz olan eş isteyebiliyordu. Fakat 3444 sayılı Kanun'la bu hüküm değiştirilmiş ve mevcut düzenlemede olduğu gibi kusurun daha ağır olmaması kriteri getirilmiştir.

Şu hâlde yoksulluk nafakasının düzenlendiği TMK m 175/f 1'e göre, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek eşin nafaka isteyebilmesi için, kusurunun diğer eşe oranla daha ağır olmaması gerekir. Yani nafaka alacaklısı eşin ya kusursuz olması ya da kusurunun diğer eşin kusurundan daha hafif olması gerekir.¹⁰⁹ Ayrıca hükmün ikinci fıkrasına göre, nafaka borçlusu eşin kusuru aranmaz. Başka bir deyişle, yoksulluk nafakası ödemeye mahkûm edilmek için kusurlu olup olmamak önemli değildir. Her iki eş kusursuz olsa dahi nafakaya karar verilebilir. Burada önemli olan şey, nafaka alacaklısı eşin kusurunun daha ağır olmamasıdır.

Doktrinde yoksulluk nafakasında kusurun aranmaması, yoksulluk nafakasının sosyal, ahlaki temele ve evlilik sona erse dahi eşler arasındaki yardımlaşmanın kısmen devam ettirilmesi düşüncesine dayandırılmaktadır. Dolayısıyla nafaka borcunun bir ceza veya tazminat niteliği taşımadığı; zira kusuru olmayan eşten dahi nafaka istenebilmesinin de bunun bir ispatı olduğu savunulmaktadır.¹¹⁰

Mevcut durumda kusur, somut olaya göre nafaka miktarını etkileyebilmektedir. Yapılacak olası bir değişiklikte belki kusur durumu daha önemli hâle gelebilir ve kusur, nafakanın süresini takdir etme hususunda da dikkate alınabilir. Dolayısıyla yasal çalışmalar çerçevesinde kusurun nafaka süresinin takdirinde dikkate alınabilecek bir kriter olup olmayacağı hususu da değerlendirilebilir.

Ancak kusur bakımından mevcut şartlar yerinde olsa da yoksulluk nafakasının süresi ile ilgili Anayasa Mahkemesine yapılan başvurunun gerekçesinden uygulama bakımından bazı tereddütlerin olduğunu da söylemek mümkündür. Gerekçenin ilgili kısmında “... söylemeliyiz ki genellikle boşanmaya sebep olaylarda pek çok halde iki tarafında direkt veya dolaylı olarak kusurlu hareketleri olduğu halde mesela bazen isbat güçlüğü, aile içi sorunların tam olarak anlatılmak istenmemesi, mahremiyet düşüncesi, hâkimin düşünce yapısı hayata bakış açısı gibi pek çok sebeplerle taraflardan biri gerçekte olduğundan farklı olarak kusurlu, kusursuz az veya daha çok kusurlu kabul edilebilmektedir. Ayrıca boşanmaya sebep olaylardaki kusur pek çok halde görece ve subjektiftir. Bu durumda kusurun daha ağır olduğu kabul edilen kişinin kusuru olsa bile daha az kabul edilen diğerine sürekli nafaka yükümlüğü altına sokulmasının çok sağlam ve her halde geçerli gerekçeleri olmayacaktır” ifadelerine yer verilmiştir. Görüldüğü

¹⁰⁹ Benzer şekilde bkz Kulaklı (n 7) 251; Bozdağ (n 3) 78; Kılıçoğlu (n 54) 171.

¹¹⁰ Akıntürk (n 43) 236; Bozdağ (n 3) 73. Benzer şekilde bkz Kulaklı (n 7) 242, 246; Demirbaş (n 7) 226–227.

üzere, yoksulluk nafakası bakımından oldukça önemli olan kusur durumunun ilgili mahkeme kararında objektif bir şekilde, gerçeğe uygun olarak ortaya konulmasına özen gösterilmelidir.

SONUÇ

Gerek İslam Hukuku'nun esaslarına dayanan Osmanlı Aile Hukuku'nda gerekse Cumhuriyet Dönemi sonrası Türk Aile Hukuku'nda evlilik birliği içerisinde eşlerin birbirlerine karşı olan yardımlaşma yükümlülüğünün evlilik sonrasında kısmen dahi olsa devam ettirilmesi düşüncesi olmuştur. Bunun ispatı niteliğindeki kurumlar, eski hukukumuzda iddet nafakası; günümüzde ise yoksulluk nafakasıdır. Yoksulluk nafakası temel amacı bakımından iddet nafakasına benzese de diğer hususlar yönünden oldukça farklıdır. Yoksulluk nafakası, eskiden beri aile hukukumuzda neredeyse yapılan her değişiklikten etkilenmiştir. Şu anda da gündemden düşmemekte ve muhtemel bir değişikliğe uğraması beklenmektedir. Bu nafaka türünün değişimi ve gelişimi açısından eski hukukumuzdan bu yana yapılan değişikliklerin gözlemlenmesinin oldukça faydalı olacağı kanaatindeyiz.

743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nden önce yapılan düzenlemelerden Mecelle'de zaten aile hukukunun yer almaması; Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde de çeşitli sebeplerle nafaka konusunun birkaç maddeyle geçirilmesi; Kitâbü'n Nafakât gibi yasal çalışmaların da kanunlaşmaması sebebiyle nafaka konusu pek gelişme gösterememiştir. Nafaka ile ilgili konularda esas olarak Hanefî Mezhebinin esasları uygulanmaya devam edilmiştir.

743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile birlikte İslam Hukuku esaslarına dayalı kanuni düzenleme çalışmaları sona ermiş ve önce nafaka başlığıyla daha sonra yapılan değişikliklerle yoksulluk nafakası başlığı altında boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olan kadın veya erkeğe geçimi için mali gücü oranında diğer eşten yoksulluk nafakası isteme imkânı getirilmiştir. Gerek 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile beraber gerekse öncesinde yoksulluk nafakasıyla ilgili nafakanın süresi, kusur durumu, yoksulluğun ölçütü, nafakanın ödenme şekli, sona erme durumları gibi hususlarda değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerin çoğu doktrinde yapılan eleştiriler ve uygulamadaki sorunlar doğrultusunda yapılmıştır. Fakat günümüzde de halen bazı konularla ilgili doktrinde ve uygulamada çeşitli tartışmalar bulunmaktadır.

Bu tartışmaların bazılarının yoksulluk kavramının belirsizliğinden ve değişkenliğinden kaynaklandığı düşüncesindeyiz. Nitekim 743 sayılı Kanun'un ilk hâlinde büyük yoksulluk şartı aranıyordu. Daha sonra sadece yoksulluğa düşecek olma şartı yeterli görülmüştür. Ancak yoksulluğa düşecek olma kriteri de belirsiz olup, kişiye, sosyal ve ekonomik yaşantısına, gelişen yaşam düzeyine göre değişebilir. Hâkimler de yoksulluğun olup olmadığına doktrinde ve Yargıtay'ın kararlarında yapılan tanımlar çerçevesinde, somut olayın özelliklerini de dikkate alarak karar vermektedirler. Bu konuda her yıl yayımlanan açlık ve yoksulluk sınırı gibi veriler ve belirlenen asgari ücret miktarı, yoksulluk nafakası bağlamında yoksulluk kavramının belirsizliğini giderememiştir. Bu belirsizlik ve hâkimin takdir yetkisinin geniş olması bazen hakkaniyete aykırı kararların verilmesine sebep olabilmektedir. Uygulamada hâkimler takdir yetkisini kullanırken, somut olaya ve çeşitli kriterlere göre her iki tarafın da menfaatlerini gözeterek karar vermelidirler. Menfaat dengesi eşlerden birinin mağduriyetine yol açacak

şekilde bozulmamalıdır.

Yoksulluk nafakasıyla ilgili tartışmalardan en önemlisi süresiz bir şekilde nafaka ödenmesinin istenebilmesidir. Eşler anlaşmalı boşanma protokolünde nafakanın süresini belirleyebilirler veya açılan davada nafaka talep eden eş bu isteğini belirli bir süre ile sınırlandırabilir. Bunların haricinde gerek Yargıtay'ın tutumuna gerekse doktrinde bir görüşe göre, nafaka isteyen eş süresiz bir şekilde yoksulluk nafakası isteminde bulunursa hâkim bununla bağlı olup, nafakayı belirli bir süre ile sınırlandıramaz. Ancak katıldığımız görüşe göre, her ne kadar süresiz olarak yoksulluk nafakası talebinde bulunmak mümkün olsa da hâkim bununla bağlı olmayıp, somut olaya ve çeşitli kriterlere göre nafakayı belirli bir süreyle sınırlandırma konusunda takdir yetkisine sahiptir. Fakat uygulamadaki katı tutumun değişmesi ve tereddütlerin giderilmesi için yasal değişikliğin yapılarak, sürenin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yapılacak değişiklikle beraber düzenlemeye İsviçre Medeni Kanunu'nda yer alan kriterlere benzer, örneksene niteliğinde çeşitli kriterler eklenmeli ve bazı hususlar dikkate alınarak nafakanın süresine ilişkin çeşitli üst süreler belirlenebilir. Söz gelimi kusur ya da evlilik süresi ile eşlerin yaşları bu noktada bir kriter olarak görülebilir. Ancak her durumda bazı olağanüstü hallerde üst süre dolmasına rağmen, mahkemeden nafakanın devam ettirilmesi de talep edilebilmeli ya da bu haller için nafakanın süresiz olarak kararlaştırılabilmesi sağlanmalıdır. Bu konuda doktrinde genel tutum artık evlilik sonrası yardımlaşma ve dayanışmanın sınırlandırılması ve *clean break* ilkesinin gereğini sağlayacak kriterlerin kanuna eklenmesidir. Çünkü yoksulluk nafakasının süresiz bir şekilde ödenmesine karar verilmesi çeşitli sorunlara; eşler arasındaki suni bağın devam etmesine, eşlerin birbirlerinin özel hayatlarına müdahale etmesine ve nafakayı kaldıran sebeplerin gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırmak durumunda kalmalarına neden olmaktadır.

Keza süresiz nafakanın iptaline dair norm denetiminde Anayasa Mahkemesince verilen kararda bile, devletin sosyal devlet ilkesi ile ilişkilendirilmiştir. İfade etmek gerekir ki Mahkeme, düzenlemenin hakkaniyete uygun olduğunu açık ve tatmin edici surette ortaya koyamamış, bilakis belki de bu izah ile düzenlemenin hakkaniyete aykırı olduğunu göstermiştir. Zira süresiz olarak nafaka talep edilebilmesi yüzünden nafaka yükümlüsü eş, belki fiili birliktelik dahi gerçekleşmeden 'düğün salonunda' sona eren evlilikler için, sürekli olarak sosyal güvenlik kurumu gibi nafaka ödeme durumunda kalabilmektedir.

Yoksulluk nafakasında kusur da önem arz eden konulardan biridir. 743 sayılı Kanun'un ilk şekline göre yoksulluk nafakasını sadece kusursuz olan eş isteyebilmekteydi. Fakat daha sonra bu hüküm değiştirilmiş ve mevcut düzenlemede olduğu gibi, nafaka yükümlüsünün kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın nafaka isteyen eşin kusurunun daha ağır olmaması yeterli görülmüştür. Bu durum ayrıca yoksulluk nafakasının bir tazminat veya ceza olmadığı; aksine sosyal ve ahlaki temele ve evlilik sonrası eşler arasındaki yardımlaşmanın kısmen de olsa devam ettirilmesi düşüncesine dayandığının ispatıdır. Uygulamada kusur durumunun tam olarak ortaya konulmadığı, özellikle boşanma davalarındaki kusur oranlarının

her zaman gerçeği yansıtmadığı yönünde tereddütler bulunmaktadır. Kusurun tam olarak belirlenmesi tazminat davaları ve yoksulluk nafakası bakımından oldukça önemlidir. Bunun yanında, yapılacak olası bir değişiklikle nafaka süresini belirleyen kriterlerden biri de kusur olursa, böyle bir durumda kusur daha da önemli hâle gelecektir. Fakat uygulamadaki bu tereddütler, yoksulluk nafakası açısından kusurun daha da fazla belirleyici olmasına engel olabilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut MB, *Yoksulluk Nafakası* (Seçkin Yayıncılık 2022)
- Akgündüz A, *İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı, Özel Hukuk-I (Şahsın Hukuku- Aile Hukuku), C. 2* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı 2012)
- Akıntürk T, *Aile Hukuku* (3. Bası, Sevinç Matbaası 1978)
- Akıntürk T ve Ateş D, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, İkinci Cilt* (19. Bası, Beta Yayıncılık 2016)
- Altınok Ormancı P, 'Türkiye'de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler ve Nafakanın Süreye Bağlanması Meselesi – İsviçre Hukukuyla Karşılaştırmalı Bir İnceleme' (2022) 2022 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 183
- Ansay SŞ, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku* (4. Bası, Turhan Kitapevi 2002)
- Arbek Ö, 'Boşanmanın Mali Sonuçları' (2004) 54 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 115
- Avcı M, *Türk Hukuk Tarihi* (7. Bası, Atlas Akademi 2018)
- Aydın MÂ, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku* (Marmara Üniversitesi 1985)
- , *Osmanlı Aile Hukuku* (2. Bası, Klasik Yayınları 2018)
- Ayverdi İ, *Kubbealtı Lugatı Misaili Büyük Türkçe Sözlük* (Seçil Ofset, 2010)
- Baş S ve Özcan N, 'Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı' (2022) 4 Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 328
- Baygın C, 'Tanzimattan Günümüze Aile Hukukunun Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış' (2016) 22 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 453
- Bozdağ GG, *Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Nafaka* (Yetkin Yayınları 2015)
- Cin H, *Eski Hukukumuzda Boşanma* (2. Bası, Selçuk Üniversitesi Yayınları 1988)
- Cin H ve Akgündüz A, *Türk Hukuk Tarihi* (Osav Yayınları 2011)
- Demir M, *Yoksulluk Nafakası* (Seçkin Yayıncılık 2018)
- Demirbaş A, 'Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası' (2018) 5 İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 219
- Dural M, Ögüz T ve Gümüş MA, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (13. Bası, Filiz Kitabevi 2018)
- Ekinci EB, 'Akim Kalan Bir Teşebbüs: Osmanlı Aile Kanunu' Tarih ve Medeniyet Dergisi 50
- Erdem M ve Makaracı Başak A, *Aile Hukuku* (Seçkin Yayıncılık 2022)

- Ersöz O, 'Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi' (2018) 12 Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 463
- Feyzioğlu FN, *Aile Hukuku* (3. Bası, Filiz Kitabevi 1986)
- Günay HM, 'Nüşûz', *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV Yayınları 2007) 303
- Kalender A, *Türk Aile Hukukunda Boşanma Nafakası (Yoksulluk Nafakası)* (Adalet Yayınevi 2021)
- Kaliç Taşkan H, 'Dürerü'l-Hükkâm Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm 1-63 Maddeleri: Metin ve İnceleme' (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi 2006)
- Kılıçoğlu AM, *Aile Hukuku* (Turhan Kitabevi 2015)
- Kocabaş G, 'Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler' (2013) 19 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 357
- Kulaklı E, 'Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasının Süresi Bağlamında Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi' (2018) 5 İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 237
- Oğuzman MK ve Dural M, *Aile Hukuku* (2. Bası, Filiz Kitabevi 1998)
- Öztan B, *Aile Hukuku* (6. Bası, Turhan Kitabevi 2015)
- Ruhi AC, *Yargıtay İçtihatlarıyla Nafaka Hukuku* (3. Bası, Seçkin Yayıncılık 2010)
- Şahin M, 'Türk- İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK m. 175- ZGB m. 125)' (2017) 21 Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 75
- Tekinay SS, *Türk Aile Hukuku* (7. Bası, Beta Yayıncılık 1990)
- Uzun M, *Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası* (Vedat Kitapçılık 2013)
- Yağcı K, 'Yoksulluk Nafakasında "Süresizlik" Sorunu' (2020) 76 İstanbul Hukuk Mecmuası 323
- Yazıcı B, *İcra ve İflâs Hukukunda Nafaka Alacağı* (Adalet Yayınevi 2022)
- Yıldırım A, 'Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu' (2016) 14 Legal Hukuk Dergisi 59
- Yılmaz E, *Hukuk Sözlüğü* (6. Bası, Yetkin Yayınları 2006)